

адаптованості (45%). До того ж такі виявлено фактори ризику проблемного молодого подружжя, зокрема: ранній вік взяття шлюбу (17–18 років), тривалість дошлюбного знайомства менше шести місяців, дисгармонійні риси особистості, неблагополучна батьківська сім'я [8].

Такими чином, чимало авторів які на основі практичного досвіду показали наявність в шлюбі неусвідомленої тенденції до повторення стилю сім'ї своїх батьків, що може чинити значний вплив на відносини між подружжям. Деякі автори вважають головною моделлю батьківську сім'ю, інші – сім'ю близьких родичів.

Вищезазначене дозволяє зрозуміти, що характерологічні і гендерні особливості подружжя зумовлюють відтворення моделі батьківської сім'ї. Батьківська модель починає діяти в період від трьох до п'яти років сімейного стажу. Лише після п'яти років спільного життя чоловіка і жінки можна вважати, що сім'я сформувала стійку сімейну структуру. Описані сімейні дисфункції молодого подружжя, що детерміновані батьківською сім'єю, свідчать про необхідність соціально-психологічного втручання і потребують корекції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буніна Л.М. Формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки / Л.М. Буніна. – Луганськ, 2005. – 212 с.
2. Гурко Т.А. Програма соціальної роботи с молодими сім'ями / Т.А. Гурко. – М. : Ваклер, 1998. – 226 с.
3. Демидова Т. Психологические особенности формирования представлений о будущей семье у юношей и девушек / Т.А. Демидова // Психологія : збірник наукових праць. – Вип. 18. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. – С.150–153.
4. Денисенко А.А. Исследование психологической готовности молодежи к супружеским взаимоотношениям / А.А. Денисенко // Наука і освіта. – 2012. – № 2. – С. 15-18.
5. Ефимова И.В. Социальная работа в области профилактики и преодоления семейного неблагополучия / И.В. Ефимова // Социальная педагогика. – 2011. - №1. – С. 97-100.
6. Закирова Г. Н. Опыт реализации программы профилактики семейного неблагополучия / Г.Н. Закирова // Работник социальной службы. – 2012. – №5. – С. 19-22.
7. Иванцова А.К. Про работу с проблемными семьями / А.К. Иванцова // Воспитание школьника. – 2013. – №10. – С. 18 – 20.
8. Кабаченко Н. Радикальні підходи у сімейній роботі / Н. Кабаченко // Соціальна політика і соціальна робота. – 2004. - №2. – С. 112-121.
9. Кравченко Т.В. Життєві сценарії сім'ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості / Т.В. Кравченко // Педагогіка і психологія. – 2012. - №1. – С. 62-64.

Уляна Дуда

Науковий керівник:доц. Адамська З. М.

ІНТЕРНАЛЬНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК САМОАКТУАЛІЗОВАНOSTІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У сучасному світі життя людини важко уявити без постановки та досягнення цілей, які можуть бути пов'язані з особистим та професійним життям. Соціально-економічні і суспільні умови змушують людину постійно розвиватися, досягати нових вершин, пізнавати себе та навколишній світ. Вони дають особистості можливість всебічно розвиватися, віднайти життєве призначення, пізнати сенс власного життя, здійснювати повноцінну життєдіяльність, що призведе до самоактуалізації – відчуття себе людиною, здатною на перетворення, творчі звершення, подолання життєвих труднощів. Все це в подальшому допоможе досягнути особистості тимчасової або постійної самореалізації. Одним з важливих напрямків реалізації людиною власного потенціалу є професійна діяльність, яка охоплює етапи від професійного самовизначення до досягнення професійного «акме» [2]. Це все супроводжується постійним професійним самовдосконаленням. «Фундамент» розвитку професіоналізму майбутнього фахівця закладається у вищій школі. Тому виникає необхідність дослідження особливостей розвитку самоактуалізації студентів-психологів на етапі їх професійного становлення.

Проблема самоактуалізації особистості є однією з актуальних як для зарубіжної (А. Адлер, К. Юнг, Е. Еріксон, Е. Фромм, К. Хорні, К. Гольдштейн, К. Роджерс, А. Маслоу, Г. Олпорт, Г. Мюррей, Г. Мерфі, Дж. Келлі, Р. Мей, Ш. Бюлер, О. Хакслі, Д. Б'юдженталь,

Р. Ассаджіолі, Е. Шостром, О. М. Леонт'єв, С. Л. Рубінштейн, Б. С. Братусь, К. А. Абульханова-Славская, Є. Р. Ісаєв, В. І. Слободчиков та ін.), так і для вітчизняної психології. Зокрема, серед українських науковців вагомий внесок у вивчення проблеми самоактуалізації С. Д. Максименком, В. О. Татенком, В. О. Моляко, В. М. Боришевським, Л. І. Антроповим, Т. М. Титаренко, Н. В. Кулик, Г. С. Костюком та ін. Щодо досліджень саме професійної самоактуалізації особистості, то особливу увагу цій проблемі приділяли О. І. Артемова, Є. В. Селезньова, О. С. Анісімова, Л. М. Карамушка, Є. О. Клімов, М. Г. Ткалич та ін.

Проте, не дивлячись на численні дослідження, на сьогоднішній день ще не достатньо уваги приділено визначенню місця самоактуалізації в структурі особистості майбутнього психолога. Саме тому мета нашої статті полягає в емпіричному дослідженні рівня розвитку інтернальності як одного з показників самоактуалізованості майбутніх психологів.

У вітчизняній і в зарубіжній науці існують різні підходи до вивчення самоактуалізації, які мають як схожі ознаки, так і відмінні. Проаналізувавши погляди таких науковців, як Г. Сіддхарт, К. Хорні, В. Фрвнкл, А. Маслоу та ін., ми зупинилися на такому визначенні. Самоактуалізація – це постійний процес реалізації індивідом задатків, потенцій, можливостей закладених у нього природою через творчість; постійний шлях від позасвідомого «ідеального образу» до «реального власного «Я»»; вміння самостійно приймати рішення та тримати за них відповідь перед собою та світом, що веде до становлення цілісної і неповторної особистості. Водночас, самоактуалізація – це не мета до якої прагне людина, а наслідок, побічний продукт її діяльності.

Відповідно до результатів здійсненого нами теоретичного аналізу проблеми самоактуалізації у майбутніх психологів в середовищі вищої освіти, предметом нашого дослідження стали когнітивний, мотиваційний, морально-вольовий, регулятивний та творчий компоненти, які розкриваються в таких показниках: самоактуалізація, сенсожиттєві орієнтації, інтернальність, емоційна спрямованість і загальне самоставлення.

Особливе місце в структурі самоактуалізації посідає інтернальність. Інтернальність – це внутрішньому локусу контролю людини, завдяки якому вона є більш упевненою в собі, наполегливою і послідовною у досягненні поставленої мети, схильна до самоаналізу, врівноваженості, доброзичливості, незалежності.

З метою дослідження інтернальності як професійно важливої якості майбутніх психологів ми використали методику «Локус контролю» О. Г. Ксенофонові [1; 3]. Дослідження проводилося у вищих навчальних закладах м. Тернополя: Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, Тернопільському національному економічному університеті і Тернопільському національному технічному університеті ім. І. Пулюя. Вибірка склала – 85 досліджуваних, студентів 1, 2, 4 і 5 курсів.

Здійснивши порівняльний аналіз, ми змогли прослідкувати динаміку показників загальної інтернальності у студентів першого, другого, четвертого та п'ятого курсів. Зокрема, на рисунку 1 ми бачимо, що середні показники за шкалою загальної інтернальності (Із) у студентів першого, другого, четвертого та п'ятого курсів (24,5; 24,66; 24,65; 26,27 відповідно) свідчать про те, що для студентів-психологів як на початку оволодіння майбутньою професією, так і на момент завершення навчання, характерний середній або вище середнього рівень інтернальності. Отже, випробовувані недостатньо впевнені в тому, що сили, які впливають на долю людини, перебувають всередині неї, а те, що відбувається з людиною, є результатом її активності і тому відповідальність за власне життя лежить на самій людині, а не на будь-яких інших, зовнішніх силах. Але, загалом, ця впевненість дещо зростає до п'ятого курсу.

Тоді як інтернальність при описі життя загалом є найвищою у першокурсників (12,2) та п'ятикурсників (12,72). Результати другокурсників (11,38) та четвертокурсників (11,93) є дещо нижчими. Інтернальність особистого досвіду найнижча у першокурсників (12,29), до другого курсу показник зростає (13,19), а на четвертому спадає (12,72). Показники п'ятикурсників (14,09) є найвищими. Зауважимо, що у випробовуваних інтернальність проявляється при описі особистісного досвіду (субшкала «я»), а не у судженнях про життя загалом (субшкала «ж»). Зокрема, показники за субшкалою «ж» в усіх досліджуваних нижчі від показників за шкалою «я» (рис. 1).

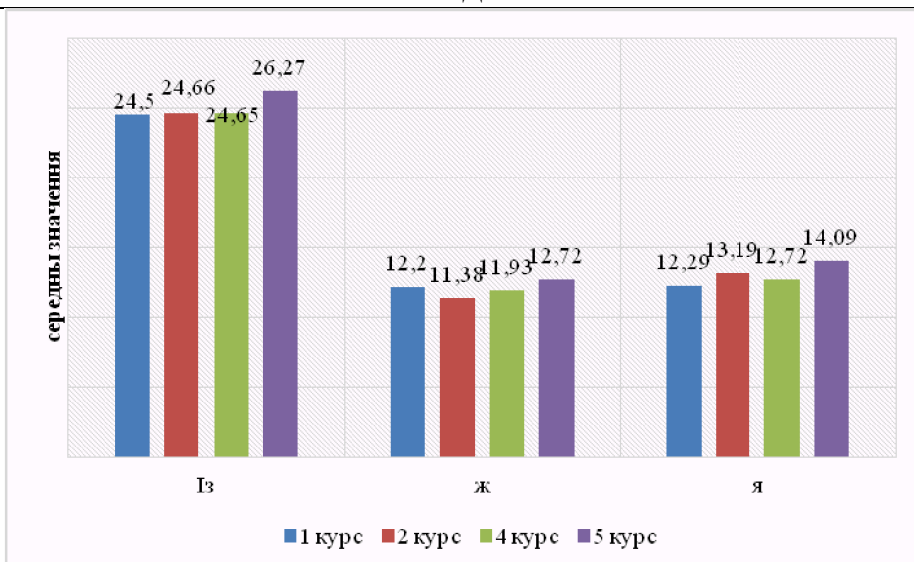

Рис. 1 Розподіл середніх значень показників за шкалами загальної інтернальності у студентів – психологів (n=85)

Показники за шкалою інтернальності у сфері досягнень (Ід) у студентів першокурсників, другокурсників, четвертокурсників та п'ятикурсників знаходяться на рівні вище середнього (5,25; 5,61; 5,61; 5,54 відповідно) (рис. 2). Це свідчить про недостатність віри у власні сили та досягнення, невпевненість у позитивних результатах майбутнього. Показники за шкалою інтернальності в сфері невдач (Ін) у студентів усіх курсів є дещо нижчими, порівняно з попереднім показником, але знаходяться теж на рівні вище середнього. Це вказує на те, що студенти не завжди вмюють радіти власним досягненням і достойно приймати невдачі. Показник схильності до самозвинувачення є похідним від показників двох попередніх шкал і знаходиться на середньому рівні (першокурсники (-0,41), другокурсники (-0,66), четвертокурсники (-0,2) п'ятикурсники (-0,54)). Отже, досліджуваним не притаманна самозвинувачувальна поведінка, оскільки причини успіхів вони переважно вбачають у собі, а невдач – у комусь іншому, що є особливо неприйнятною життєвою позицією студентів-випускників, професійним обов'язком яких невдовзі стане психокорекція ірраціональних установок в інших людей.

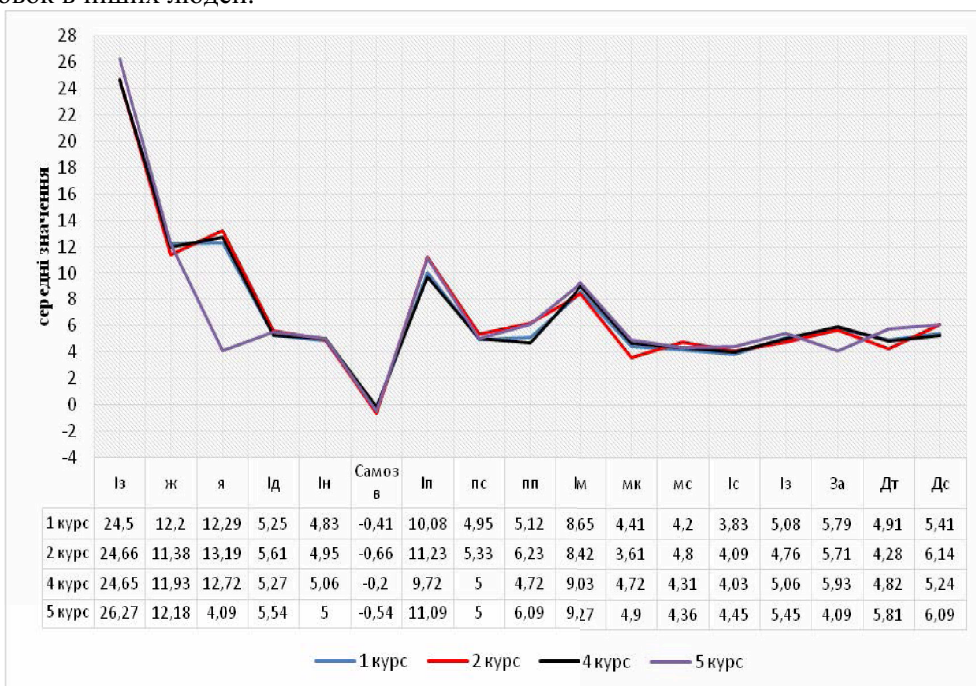

Рис. 2 Профіль середніх значень шкал локусу контролю у студентів-майбутніх психологів (n=85)

За шкалою інтернальності у професійній діяльності (Іп) показники знаходяться на рівні вище середнього. Зокрема, у першокурсників – 10,08, у другокурсників – 11,23, у четвертокурсників – 9,72 та п'ятикурсників – 11,09. Це вказує на те, що випробувані посідають проміжну позицію: залежно від обставин вони або беруть відповідальність на себе, або звинувачують когось іншого за наслідки власних дій.

Показники субшкал професійно-соціального (пс) та професійно-процесуального (пп) аспектів інтернальності також знаходяться на рівні вище середнього. Найнижчі показники за субшкалою професійно-процесуального (пп) у першокурсників (4,95) та у четвертокурсників (4,72). за субшкалою професійно-соціального (пс). Це дає підстави стверджувати про те, що студенти не завжди проявляють ініціативу та відповідальність у соціальних стосунках, розвитку навичок забезпечення процесу професійної діяльності, що є надзвичайно важливим для професії психолога.

За шкалою інтернальності в міжособистісному спілкуванні (Ім) результати досліджуваних знаходяться на середньому рівні. Отже, ці студенти не виявляють схильність до налагодження стосунків з близькими людьми, також спілкування з незнайомим людьми може викликати у них невпевненість. Цікавими є результати за даною шкалою у другокурсників (8,42), які є найнижчими серед всіх груп. Однак, субшкала компетентності вони також отримали найнижчий бал (3,61), що відповідає низькому рівню, а у субшкалі відповідальності у міжособистісному спілкуванні отримали найвищий бал серед випробовуваних (4,8). Це може свідчити про те, що вони більше схильні брати на себе відповідальність за міжособистісні стосунки, проте, не вважають себе компетентними у даній сфері. У всіх інших курсах переважають показники субшкали компетентності, в порівнянні зі субшкалою відповідальності у міжособистісному спілкуванні: першокурсники (4,41 та 4,2), четвертокурсники (4,72 та 4,3) і п'ятикурсники (4,36 та 4,45). Це свідчить про те, що студенти вважають себе більш компетентними у міжособистісному спілкуванні, проте не готові брати на себе відповідальність за події, які відбуваються під час нього.

Завдяки шкалі інтернальності у сфері сімейних стосунків ми змогли дослідити, чи схильні досліджувані брати відповідальність за важливі події у цій сфері життя. Середні показники всіх курсів знаходяться на низькому рівні, а, отже, вони вважають, що сімейні стосунки залежать переважно від інших членів сім'ї, а також і від випадковостей (долі). Показник першокурсників (3,83) межує уже з рівнем нижче середнього, тоді як найвищим є показник п'ятикурсників (4,45). Не дивлячись на те, що до п'ятого курсу студенти більше усвідомлюють відповідальність за сімейні стосунки, цей показник не перевищує середнього рівня.

Середні показники шкали інтернальності у сфері здоров'я (Із) є вищими середнього. Це свідчить про те, що у них присутня відповідальність за власне здоров'я, що вони усвідомлюють, як їхній спосіб життя впливає на нього, що є найбільш характерним для п'ятикурсників (5,42). Проте, можуть не завжди проявляти активну позицію у лікувальному процесі, інколи вважають за доцільніше перекласти відповідальність за власне одужання на лікарів, що, в більшій мірі, характеризує другокурсників (4,76).

Середні показники за шкалою заперечення активності (За) у студентів першого (5,79), другого (5,71), четвертого (5,93) та п'ятого, результати якого є найнижчими (4,09), курсів відповідають рівню нижче середнього. Що ще раз підтверджує їхню неготовність до діяльності, спрямованої на досягнення результатів. Якщо порівняти показники за субшкалами «Готовність до діяльності, пов'язаної з подоланням труднощів» (Дт) та «Готовність до самостійного планування, здійснення діяльності та відповідальності за неї» (Дс), ми можемо побачити, що в усіх досліджуваних студентів показники за шкалами Дс є дещо вищими від показників шкали Дт (рис. 2). Це свідчить про неготовність до виконання діяльності, пов'язаної з подоланням труднощів.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що майбутні психологи не готові самостійно приймати рішення і брати на себе відповідальність за власне життя, тому перекладають її на зовнішні фактори. Студенти не завжди вмюють радіти власним досягненням, у них не має віри у себе, при не вдачах схильні звинувачувати в них інших. Спілкування з незнайомим людьми може викликати у них невпевненість, не завжди проявляють ініціативу та відповідальність у соціальних стосунках, розвитку навичок забезпечення процесу професійної

діяльності, що є надзвичайно важливим для професії психолога. Отже, ми можемо зробити висновок про те, що освітнє середовище вищої школи не достатньо розвиває у майбутніх психологів здатність до самоактуалізації. Тому, важливо удосконалити підготовку спеціалістів у вищому навчальному закладі, створити більш сприятливі психолого-педагогічні умови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамська З. М. Психолого-педагогічні засади розвитку суб'єктності майбутніх психологів : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» ; наук. кер. Радчук Г.К., Івано-Франківськ, 2010. 222 с.
2. Карамушка Л. М., Ткалич М. Г. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності (на матеріалі діяльності комерційних організацій). Запоріжжя.: «Просвіта», 2009. 262с.
3. Ксенофонтowa Е. Исследование локализации контроля личности – новая версия методики УСК / Психологический журнал. 1999. № 2. С. 103- 114.

Заболотна Лілія

Науковий керівник – доц. Сіткар В. І.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

До реклами можна ставитися по-різному. Але загально визнано, що вона давно вже перестала бути просто джерелом інформації про товари і послуги. Психологи вважають її одним з найпотужніших засобів впливу на масову свідомість. Адже техніка переконання в рекламі створює лише ілюзію вільного вибору, нав'язуючи цілком певні стереотипи, стандарти і цінності. Серед негативних моментів цього впливу також створення штучних потреб і поширення далеко не бездоганних естетичних смаків [3].

І хоч більшість із нас, здається, чудово розуміє що те, в чому нас старанно переконує реклама, зовсім не є істиною в останній інстанції, ми все ж заморожено стежимо за миготінням рекламного ролика, повторюємо не надто грамотні рекламні слогани, а в супермаркеті не замислюючись обираємо товари розкручених рекламою марок.

Особливо «рекламоманія» зачіпає дітей, підлітків, молодь. Адже зріла людина може протиставити рекламному впливові власні сформовані погляди, смаки, моральні критерії. Допомогає протистояти рекламному навіюванню високий рівень загальної культури. Проте, навіть дорослим і освіченим це протистояння вдається не завжди.

Психологиня Інна Набока зазначає, що останнім часом науковці висловлюють все більше занепокоєння маніпулятивним впливом на свідомість і поведінку людей недобросовісної реклами. Щоб захиститись від цього впливу, вона пропонує деякі теоретичні «щеплення» від реклами [2]. Зокрема, не вірте рекламним обіцянкам на слово. Будьте прискіпливими. Кожного разу, коли чуєте епітети на кшталт найдешевший, найкращий, найвигідніший, запитуйте: чому? Чому, наприклад, товар якоїсь фірми найдешевший і водночас найкращий, чи можливе таке поєднання? Найчастіше будь-яке розумне обґрунтування відсутнє.

На думку психологів, найбільший вплив на людину має телереклама. Тому, дивлячись рекламний ролик, ніколи не забувайте, що перед вами зовсім не «випадковий перехожі» чи експерти, а професійні актори або спеціально підібрані люди. А все, що відбувається на екрані, спрямоване виключно на те, щоби переконати глядача в неземній досконалості рекламованого об'єкта.

Ю. Косенко [1] аналізуючи рекламу як вид маніпулятивної комунікації крізь призму семантико-лінгвістичного аспекту зазначає, що одним із різновидів комунікативної взаємодії є реклама. Як одна з найпопулярніших, поширених і впливових сфер комунікації у сучасному світі, реклама інтенсивно завойовує віртуальний простір, створивши справжнє різноманіття. Ступінь маніпулювання у різних засобах масової комунікації є високим. Науковці вважають, що *маніпуляція*, як особливий процес, має такі ознаки: вплив; встановлення відносин з людиною для досягнення своїх цілей; прагнення отримати односторонню вигоду; прихований характер; використання сили; гра на слабких місцях; спонукання, привнесення мотиву; майстерність застосування.